

Het succes van het etnisch ondernemerschap

Het zelfstandig ondernemerschap onder allochtonen is in opkomst. Jan Rath en Robert Kloosterman vragen zich af wat deze ontwikkeling betekent voor de maatschappelijke integratie van immigranten en in hoeverre etnisch-culturele factoren een rol spelen in het succes van de ondernemingen.

■ Jan Rath & Robert Kloosterman

De Nederlandse economie staat er momenteel bijzonder goed voor: het bedrijfsleven maakt spectaculaire winsten, terwijl de werkloosheid met rasse schreden afneemt. De juichende berichten hierover kunnen evenwel niet verbloemen dat bepaalde delen van de bevolking maar mondjesmaat van deze economische groei profiteren. Zo is de langdurige werkloosheid van immigranten, met name Turken en Marokkanen, nog steeds buiten proporties. De overheid en het bedrijfsleven hebben weliswaar van alles ondernomen om het tij te keren, maar hun positie op de arbeidsmarkt blijft verhoudingsgewijs slecht. Sommige pessimisten schilderen woonbuurten met veel immigranten daarom af als 'armoedegetto's', buurten zonder perspectief. Een groeiend aantal immigranten wacht echter niet langer af, maar neemt het heft in handen en vestigt zich als zelfstandige. Sommigen migreerden sowieso al met de vooropgezette bedoeling een eigen zaak te beginnen.

Italiaanse ijssalon Lange tijd was onder economen de opvatting populair dat voor het kleinbedrijf geen toekomst was weggelegd. Gedurende lange tijd leek het erop dat zij gelijk hadden: verdween de winkel op de hoek niet langzaam maar zeker uit het straatbeeld? Met name in de jaren negentig werden echter talrijke bedrijfjes uit de grond gestampt in uiteenlopende sectoren, zoals de detail- en groothandel, industrie en persoonlijke en zakelijke dienstverlening. Dat was vooral in de grotere steden het geval. Zo nam tussen 1989 en 1994 het aantal bedrijven in Amsterdam met ruim een kwart toe. Deze toename is deels door immigranten tot stand gebracht, die daarmee aantonen dat zij aansluiten bij een algemene economische ontwikkeling.

Intussen vinden we naast de Italiaanse ijssalon en het Chinees-Indische restaurant ook de Turkse kruidenier, de Pakistaanse textielhandelaar, de Marokkaanse islamitische slager, de Surinaamse kapper en het Egyptische geldwisselkantoor. En net zo min als dat bij Nederlanders het geval is, beperkt de bedrijvigheid van immigranten zich tot de formele economie. Marokkaanse 'midsaadondernemers' hebben bijvoorbeeld een deel van de markt van Nederlandse drugshandelaren overgenomen. Op het gebied van gebedsgenezing of in de meer artistieke sfeer van dans en muziek treden eveneens immigranten

naar voren als waren zij ondernemers. Veel van deze bedrijvigheid vindt uitgerekend plaats in de zogenaamde 'armoedegetto's'. Dat is interessant, want dat zou betekenen dat deze 'buurten zonder perspectief' feitelijk broedplaatsen voor nieuwe economische activiteiten zijn.

Maatschappelijke integratie Het ondernemerschap van immigranten, door velen 'etnisch ondernemerschap' genoemd, wordt vaak gepresenteerd als een klassieke route naar sociale stijging en maatschappelijke integratie. Vaak wordt dan verwezen naar de ervaringen in typische immigratielanden als de Verenigde Staten waar verschillende immigranten zich via het ondernemerschap hebben opgewerkt. Het valt echter te bezien of we aan de wederwaardigheden van Koreanen in New York of Latino's in Los Angeles voorspellingen kunnen ontleenen voor de maatschappelijke integratie van Turkse of Marokkaanse gastarbeiders in sterk ontwikkelde verzorgingsstaten zoals Nederland. Maar los hiervan is elke beschouwing over de betekenis van het ondernemerschap voor de maatschappelijke integratie van de huidige generatie ondernemers tamelijk voorbarig. Pas wanneer een overzicht over een langere historische periode voorhanden is, kan deze kwestie zinvol aan de orde worden gesteld. En dat overzicht is slechts beschikbaar voor bepaalde groepen van immigranten, bijvoorbeeld joden, Westwouders en zigeuners en hun ervaringen wijzen allerminst eenduidig in

Rijp en Groen

Op 23 juni wordt op het symposium 'Etnisch Ondernemerschap' in Rotterdam het eerste exemplaar van het boek *Rijp en Groen: Het Zelfstandig Ondernemerschap van Immigrant in Nederland*, gepresenteerd aan staatssecretaris mr. J. Kohnstamm van Binnenlandse Zaken.

Rijp en Groen: Het Zelfstandig Ondernemerschap van Immigrant in Nederland, onder redactie van Jan Rath & Robert Kloosterman. Amsterdam: Het Spinhuis, ISBN 90-5589-108-8.

Het ondernemerschap van immigranten wordt in Nederland meestal zonder na te denken benaderd vanuit een etnisch-cultureel perspectief. Waarin het etnisch ondernemerschap zich principieel onderscheidt van het meer algemene ondernemerschap (de herkomst van de ondernemer, bedrijfsstrategieën, het personeel, de clientèle, producten of een specifieke combinatie hiervan), wordt zelden of nooit theoretisch uitgediept, laat staan aangetoond. Men neemt gewoon aan dat er wezenlijke verschillen zijn, simpelweg omdat men met

immigrantengroepen te doen heeft. Neem zoiets als de veelvuldige inzet van familieleden, een verschijnsel dat vaak wordt verbonden met 'de cultuur' van immigranten. Maar is het niet erg toevallig dat de etnische culturen van alle immigranten of zij nu uit Turkije of Portugal komen, uit Afrika, Azië, of het Caribische gebied juist op dit ene specifieke punt overeenkomen? Het heeft er alle schijn van dat we hier te doen hebben met een algemeen kenmerk van kleine ondernemers, aangezien ook inheems Nederlandse kleine ondernemers zich vaak beroepen op familieleden. Wie in dit verband toch gepassioneerd speurt naar etnisch-culturele tradities, morele kaders en gedragingen, etnische loyaliteiten en etnische markten, reduceert het ondernemerschap van immigranten tot een etnisch-cultureel verschijnsel bestaand binnen een economisch en institutioneel vacuüm.

Informeel karakter

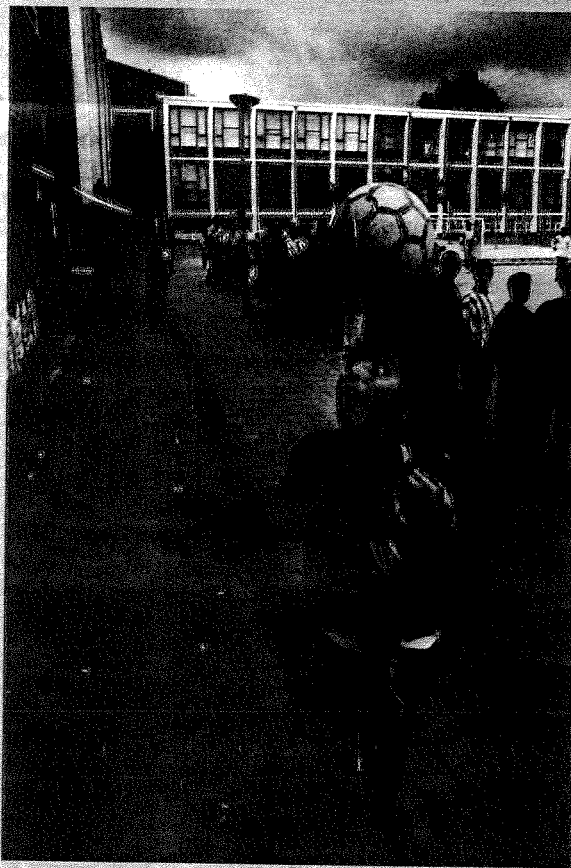
Overigens suggereren we hier niet dat ondernemers, van welke herkomst ook, helemaal geen cultuur zouden hebben of dat etnisch-culturele factoren een fictie zouden zijn. Wel is het misplaatst om uitsluitend bij immigranten aan zulke factoren te denken, om de werking van zulke factoren als gegeven aan te nemen in plaats van ze aan te tonen en om eventuele andere factoren op voorhand buiten beschouwing te laten. De simplistische inperking van het blikveld heeft belangrijke praktische consequenties. Een deel van de dynamiek en de verscheidenheid van het immigranten-ondernemerschap wordt immers op voorhand aan het zicht onttrokken, terwijl de belanghebbende partijen slechts een klein deel van de mogelijke beleidsoplossingen onder ogen krijgen. Wie bijvoorbeeld het deels informele

karakter van Turkse ondernemers in de Amsterdamse confectie-industrie toeschrijft aan etnisch-culturele factoren, zal een geheel andere beleidsoplossing ontwikkelen, dan wie de nadruk legt op het gegeven dat deze ondernemers opereren aan de derkant van een markt, die maximale flexibiliteit en kostenreductie vraagt om nog concurrerend te kunnen zijn. Wie echt wil begrijpen waarom ondernemingen van immigranten zo functioneren als zij doen, zal zich primair moeten verdiepen in de dynamiek van zaken als de verbanden van de ondernemers en hun bedrijven met andere partijen in de markt (financiers, toeleveranciers, afnemers, concurrenten), maar ook in de ontwikkeling van de markt binnen specifieke economische sectoren, en in de rol van de wet- en regelgeving, de controlerende instan-

ties en in het circuit van brancheorganisaties en adviesbureaus. Zoveel is al wel duidelijk: met simplisme is ons inzicht in het ondernemerschap van immigranten niet gediend. ■

Jan Rath, onderzoeker verbonden aan het Instituut voor Migratie en Etnische Studies (IMES) van de Universiteit van Amsterdam
Robert Kloosterman, onderzoeker verbonden aan het Onderzoeksinstituut voor Technologie en Beleid (OTB) van de Technische Universiteit Delft.

Voetballen bij Overtoomse Veld

Jong Marok bleek het beste van de acht Amsterdamse voetballefallen bestaande uit Marokkaanse jongeren die meededen aan een toernooi op het Mondriaanplein in Slotervaart/Overtoomse Veld, vorige week zaterdag. Het toernooi was georganiseerd door de Marokkaanse jongerenvereniging in oprichting, ontstaan na de recente demonstratie in het stadsdeel. Financiële steun voor het toernooi kwam van de stadsdeelraad. (Zie Contrast 16 over de situatie in het stadsdeel.)

Foto: Bert Spiertz

Onderwijsvrijheid

vervolg van pagina 2 ▶

Maatschappelijk debat Het doorbreken van segregatie, het voorkomen van het verder ontstaan van mono-etnische scholen en het tegen gaan van de enorme uitval van allochtone leerlingen in het voortgezet onderwijs vragen om een maatschappelijk debat. In dit proces zijn er verschillende 'hoofdrolspelers', die te gemakkelijk buiten schot worden gehouden. Autochtone ouders halen massaal hun kinderen van scholen waar allochtone kinderen zich voor inschrijven. Niemand spreekt deze groep aan. Een slechte presentatie van scholen blijft onbespreekbaar. Het onderwijs is een van de sectoren waarin allochtonen nauwelijks werkzaam zijn. De communicatie tussen het onderwijsveld en allochtone ouders is zeer slecht en gebrekkig. De veranderingen die tot nu toe in gang zijn gezet, spelen zich met name af op geschikt terrein. Het nieuwe kabinet moet extra impuls geven om aan de ene kant naar oplossingen voor deze problemen te zoeken en aan de andere kant oplossingen op het terrein van het voorkomen van

segregatie te bieden. De afgelopen jaren zijn op dit terrein experimenten gedaan. Nieuwe initiatieven, zoals de 'brede school', bieden de mogelijkheid om de witte vlucht uit scholen te verminderen, omdat binnen deze scholen extra voorzieningen worden aangeboden - bijvoorbeeld in de vorm van naschoolse activiteiten - die goed opgeleide autochtone ouders aantrekkelijk vinden.

Als het gaat om een extra impuls, als het gaat om de kwaliteit, dan kan worden gedacht aan het doorlichten van elke school afzonderlijk, het kijken naar de kwaliteit, het verloop van personeel en het functioneren van directies van met name zwarte scholen.

Gedwongen spreiding Vanuit de Nederlandse samenleving krijgen migranten vaak te horen dat ze onvoldoende geïntegreerd zijn op de Nederlandse samenleving. De beste oriëntatie van jonge kinderen kan plaatsvinden in het onderwijs, op het terrein van normen en waarden en omgang met elkaar. Onbegrijpelijk is echter dat diezelfde samenleving vooral de Turkse en Marokkaanse groepen in een situatie manoeuvreert om hun kinderen naar scholen te sturen waar geen enkele autochtone kind aanwezig is. Als het gaat om segregatie in het onderwijs presenteert de Nederlandse samenleving te ge-

makkelijk de rekening bij deze groepen. Als het gaat om bovengenoemd vraagstuk (segregatie en mono-etnische scholen) dan moet in eerste instantie worden erkend dat zich hier een zeer hardnekkig vraagstuk voor doet. Een oplossing voor dit vraagstuk mag niet alleen worden gezocht bij het gedrag of de kenmerken van een allochtoon. Politieke erkenning van dit vraagstuk moet zo spoedig mogelijk plaatsvinden. Bijna een jaar geleden heeft FORUM, Instituut voor de Multiculturele Ontwikkeling, via de Volkskrant aandacht proberen te vestigen op de grote taalachterstand van en het verlagen van de leerplicht voor allochtone kinderen, segregatie en mono-etnische scholen en schooluitval onder allochtone jongeren. FORUM heeft destijds zelf gepleit voor een gedwongen spreiding van leerlingen in het onderwijs.

Helaas, dezelfde rectoren die op dit moment om sluiting van scholen roepen, waren destijds niet bereid hun mond open te doen. Hiermee wil ik zeggen dat al jaren vanuit allochtone kringen met zorg en argwaan is gekeken naar segregatie en tweedeling in het onderwijs. Maar de meerderheid was niet geïnteresseerd in de roep van allochtonen om gezamenlijk naar een oplossing te zoeken, zodat de jonge generatie allochtoon en autochtoon gezamenlijk onderwijs kan volgen. Een recht dat

zowel autochtone als allochtone kinderen hebben.

Parlementair onderzoek Het wordt tijd om twee stappen te zetten. Ten eerste moet de politiek, in dit geval de Tweede Kamer, de instrumenten die zij tot haar beschikking heeft, aanwenden. Dat zou betekenen dat er een parlementair onderzoek dient te komen naar de mate van segregatie, de oorzaken en oplossingen. Op grond hiervan kunnen politieke uitspraken worden gedaan en maatregelen worden genomen. Ten tweede: als we met z'n allen van mening zijn dat de segregatie de kansen van allochtone leerlingen belemmert, achterstanden vergroot en taalontwikkeling doet achterblijven, dan moeten we ook durven om de huidige onderwijsvrijheid, die gewaarborgd is via onze grondwet, artikel 23, ter discussie te stellen. Het onderwerp is te belangrijk om alleen maar via de media op allerlei incidenten te reageren. Het oplossen van dit vraagstuk vraagt om politieke moed en inzet van alle instrumenten.

Zeki Arslan is sectiehoofd Arbeid & Onderwijs van FORUM, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling

Computer-, sport- of toneelles na schooltijd, maar wel op school. Een politiepost in de school of peuterspeelzaal. In de avonduren lessen Nederlands voor allochtone ouders. Steeds meer basisscholen en middelbare scholen ontwikkelen zich tot 'brede buurtscholen', die meer bieden dan leren in de reguliere lestijd. De politiek ziet er een ideaal middel in om achterstanden en schooluitval bij kansarme leerlingen aan te pakken. De nog prille praktijkervaring lijkt dit optimisme te bevestigen.

advertentie

GGZE

Geestelijke Gezondheidszorg Eindhoven en de Kempen

De GGZE is een geïntegreerde instelling voor geestelijke gezondheidszorg voor de regio Eindhoven en de Kempen.

Kernbegrippen van onze ambulante, semi-ambulante en klinische hulpverlening zijn:

klantgerichtheid, flexibiliteit, continuïteit en zorg voor kwaliteit. Wij bieden hulp in zes zorgcirkels voor: kinderen en jeugdigen, ouderen, acute zorg, behandeling, complexe en langdurige hulpvragen en forensische psychiatrie. Ontwikkeling van nieuwe methodieken krijgt veel aandacht vaak in samenwerking met partners. De GGZE verzorgt opleidingen voor: A-opleiding Psychiatrie, Sociale Psychiatrie, Klinische Psychologie en Verpleegkundige opleidingen (HBO en MBO).

Het **Forensisch Psychiatrisch Circuit** heeft als geïntegreerd onderdeel van de GGZE een landelijke opname- en behandel functie. Wij behandelen patiënten die, meestal in nauwe relatie met hun stoornis, zodanig ernstige delicten hebben gepleegd dat zij in aanraking zijn gekomen met de strafrechter. Vanwege recidivegevaar gaat het om een groot aantal TBS-plaatsingen. We behandelen zowel ambulante als klinisch. Binnen het F.P.C. functioneert de eenheid VOLDT (Vorming, Onderwijs, Leer/werk-trajecten, Dagstructurering, Therapie). Daar zijn de volgende vacatures ontstaan:

Educatief werker

in een dienstverband van 24 uur.

Functie-eisen: Pedagogische Academie en/of opleiding basiseducatie (of vergelijkbare opleiding). Ervaring met het werken met maatschappelijke oriëntatieprogramma's is een pré.

Creatief therapeut drama

in een dienstverband van 24 uur.

Functie-eisen: Een door het Register Creatief Therapeuten erkende afgeronde creatief-therapeutische opleiding, met als specialisatie Drama, op tenminste HBO-niveau. Gezien de samenstelling van het C.T. Drama-team gaat bij gelijke deskundigheid de voorkeur uit naar een man.

Activiteitenbegeleider

in een dienstverband van 24 uur, met op korte termijn mogelijkheden tot een fulltime dienstverband.

Functie-eisen: Opleiding Activiteitenbegeleiding op HBO-niveau met recreatiespecialisatie.

Psychomotorisch therapeut

in een dienstverband van 24 uur.

Functie-eisen: Een erkende opleiding op het gebied van psychomotorische therapie op HBO-niveau. Bij voorkeur enige ervaring in een psychiatrische setting.

Alle functies zijn gericht op het gehele forensische circuit, waarbij in onderling overleg met directe collega's afbakening van taakgebied plaats vindt. Binnen de geformuleerde behandelafspraken geeft u uitvoering aan de in de programma's vastgestelde behandelplannen. In overleg met collega's, zorgmanagers en programmamanagers ontwikkelt u beleid op uw specifieke vakgebied.

VOLDT is een eenheid waar professionele autonomie hoog in het vaandel staat, hetgeen noodzakelijk is om binnen het forensisch circuit kwaliteit van behandeling te kunnen verwezenlijken. Om dit te kunnen waarborgen bieden we een goede, plezierige werkplek.

De arbeidsvoorwaarden zijn volgen de CAO Ziekenhuiswezen.

Voor meer informatie over bovengenoemde functies kunt u contact opnemen met de heer E. Hulshof, zorgmanager VOLDT, tel. 040-2970470. Uw sollicitatie kunt u tot 6 juni a.s. richten aan mw. S. Teeuwen, personeelsadviseur.

■ Eva Prins

Foto: Kees van Alten

Ferd Stouten, directeur van het Spectrum College in de Utrechtse wijk Overvecht: "Wij kunnen ons niet veroorloven ons alleen op leren te richten. Deze kinderen hebben extra ondersteuning nodig." Ria Janssen, directrice van basisschool de Uilenburch in de binnenstad van Helmond: "Als wij deze kinderen optimale kansen willen bieden, kunnen wij ons niet permitteren om alleen van half negen tot drie uur school te zijn." Harry Prak, locatiemanager van basisschool Oosterpark in de gelijknamige wijk in Groningen: "Wij willen meer voor de kinderen zijn dan school alleen."

De motivatie van drie willekeurige, totaal verschillende scholen om hun activiteiten- en takenpakket - in samenwerking met instanties in de wijk te verbreden, ontlopen elkaar niet veel. Elke school pakt de verbreding op zijn eigen manier aan, legt andere accenten en zoekt andere samenwerkingspartners, maar de drive is dezelfde: verbreding komt de motivatie en het welbevinden van leerlingen ten goede, evenals hun sociale vaardigheden en daarmee direct of indirect hun leerprestaties en hun kansen in de maatschappij.

Als hun school zich tot de traditionele onderwijsstaak zou beperken, zouden de kansen van hun leerlingen niet bijster groot zijn, daar zijn de geïnterviewde directieuren het over eens. Hun scholen staan in wijken met weinig betaalbare voorzieningen en de huizen zijn er doorgaans van matige kwaliteit. Platte portemonnees, werkloosheid, uitzichtloosheid, gebrekkige scholing en gebrekkige structuur zijn kenmerken van de meeste gezinnen waar deze scholen hun leerlingen vandaan halen. Geen